

UNITÁRIUS EGYHÁZ ÉS SZERVEZKEDÉS.

Valamely társulatnak, legyen az egyházi, politikai vagy bárminemű más társulat, élete és előhaladása két fő tényezőn fordul meg: amaz eszmékben való benső meggyőződésen, melyek az illető társulat vezéreszméi, és a külső tevékenység nagyságán, mely amaz eszmék terjesztésére és megvalósítására irányul, a társulat életérdekeit ápolja és előbbreviszi. Nem csalódunk, ha azt hisszük, hogy az unitárius egyház az első tényezőnek teljes birtokában van; tagjait, legalább nagyobb részt, erős meggyőződés hatja át, magasabb fokú lelkesedés ama hitesezmék iránt, melyeknek az unitárius egyház zászlóvivője. E hitesezméknek oly szép történelmi múltja van, s jelenük oly biztató, hogy lehetetlen az ellenkező feltevésre gondolni is. Azok a vallási nézetek, a melyeket 300 évig csupán a mi elődeink vallottak bámulatos kitartással, már nem szorítkoznak többé ez ország határaitra, hanem más mivelt nemzeteknél is sok ezereknek élet és igazság. S hogy Angliában és Amerikában annyi követőt számlálnak és éppen a társadalom amaz osztályaiban, melyeket magas műveltség, finom izlés, emelkedett gondolkozásmód és fejlett erkölcsiség különböztet meg, csak felemelőleg hathat vallási tudatunkra, erősítőleg meggyőződésünkre. S ha még hozzávesszük, hogy e hitesezméknek megvan az ereje a fejlődésre is; hogy nemcsak, hogy a múlt vérkeresztségét kiállották, s a jelen keresztültüzeléseit is dicsően állják, hanem a fejlődés és haladás minden feltételével rendelkezvén, kilátásteljes jövő biztosítékát hordják magukban: valóban semmi sem hiányzik arra nézve, hogy az unitárius egyház tagjai erős meggyőződést és szent lelkesedést táplálhassanak vallásuk iránt.

Az unitárius egyháznak e szerint, mondhatjuk, az egyik létfenntartó alapja megvan, s hogyha csak erre volna szükség, megnyugvással tekinthetnénk vallási egyesületünk állapotára, s a legszebb reményekkel jövőjébe. De nem kevésbé fontos a másik tényező is: a gyakorlati tevékenység, a szervező hatalom. Egy társulatnak gyarapodása, erősödése kétségtelenül ennek mivoltától függ. És erre nézve már, sajnos, nem mondhatjuk a helyzetet kielégítőnek. Nem azt akarjuk mondani, hogy nálunk hiányoznék a gyakorlati tevékenység. De azt igenis kénytelenek vagyunk mondani, hogy az nem olymértű,

milyent hiteseink értékével szemben méltán várni lehetne; kénytelenek különösen ama tagjaira tekintve unitárius egyházunknak, kik ugyszólván nem élnek egyházban. Elöttünk van az 1880-i népszámlálás, mely az unitárius egyház híveit megyénként a következőleg tünteti fel: Abauj-Tornam. 4, Alsó-Fehérm. 917, Aradm. 27, Bács-Bodrogm. 22, Baranyam. 4, Barsm. 5, Békésm. 13, Besztercze-Naszódm. 26, Biharm. 161, Borsódm. 5, Brassó 466, Csanád 17. Csik 26, Csongrád 35, Esztergom 22, Fejérm. 3, Fogaras 168, Hajdum. 8, Háromszék 5029, Heves 10, Hont 9, Hunyad 104 Jász Nagy-Kun-Szolnok 7. Kis-Küküllő 3968, Kolozsm. 2083, Komárom 2, Krassó-Szörény 26. Máramaros 1, Maros-Tordam. 6451, Nagy-Küküllő 2219, Nográd 8, Nyitra 3, Pest-Pilis-Solt-Kis-Kunm. 133, Sárosm. 4, Somogy 4, Szabolcs 7, Szathmár 14, Szeben 47, Szepes 2, Szilágy 36, Szolnok-Doboka 122, Temesm. 52, Torda-Aranyos 8991, Torontál 49, Trencsén 1, Udvarhelym. 24451, Ugocsa 5, Ung 7, Vasm., 2, Veszprém 3, Zala 3. Zemplén 5, Horvátországban 4, összesen: 55,791. Mármint e létszámból mintegy 2000-re megy azoknak a száma, a kik nincsenek egyházzá alakulva. Elég jelentékeny szám egy oly kicsiny egyházra, mint a milyen a miénk. Régebb úgy tartották fenn az ilyenek az egyházzal az összeköttetést, hogy a nagy ünnepeken legatust kértek, a ki őket felkeresse és nekik prédikáljon. Ma már alig van elszórtan élő híveinknek valami érintkezési pontjuk az egyházzal. De nemcsak azokkal ez az eset, a kik 2—3-an élnek egy helységben, vagy 8—10 egy vidékben, hanem azokkal is, kik nagyobb számban laknak egy helyen, mint Brassóban, Fogarasban, Sepsi-Szent-Györgyön. Brassóban az unitáriusok számát az idézett kimutatás 405-re teszi, és még sincsenek szervezve. Fogarasban 102 van, s nincsenek egyházzá alakulva. Sepsi Szent-Györgyön 152; névleg Kilyénhez tartoznak, tényleg sehová.

Be kell ismerni, hogy híveink a szervezkedésben nem fejtenek ki kellő erélyt. Nem kételkedünk abban, hogy az unitarismusnak illető hitrokonaink teljes mértékben hívei, de hogy már gyermekeik is azok lesznek-e? e kérdést téve fel, nem titkolhatjuk el aggodalmainkat, főleg ha arra gondolunk, hogy számosan vannak közöttük a nép alsóbb osztályából is, kik a beolvasztó törekvéseknek könnyen engedhetnek. A szervezkedés kérdése nemcsak ama hitrokonainkat illeti, hanem az kiható kérdés az egész unitárius egyház érdekeire, s éppen oly helyeken, mint Brassó, Fogaras, hol ha szervezkednek, a mellett hogy a mostani létszámot biztosítják, egyszersmind nagyranövelhető, virágzó ekkleziáknak vethetik meg az alapját, mert e vá-

rosokba újabb meg újabb rajokat bocsát az anya Székelyföld. S aztán a történelem tanítását sem szabad feledni, hogy kiválólag a protestáns egyházak a hazának mindig a legjobb szolgálatot tették. S barátaink egyházzá alakulva, mint Magyarország hű fiai is, jeles és szent dolgot művelnek.

Az akadályoktól visszariadni nem kell. Ha néhány görög-keletinek és görög-katholikusnak sikerült Székely Udvarhelyt és sikerül más helyeken egyházat alkotni, miért ne sikerülne az ott a mi hiveinknek? Csak akarat kell hozzá. Templomot építeni ha mindjárt nem is lehet, de a munkát meg kell kezdeni, s rendes isteni tiszteleteket tartani magánháiban, vagy prot. testvéreink szivességéből az ők templomaiban. Abrudbányán, Fiafalván ref. atyánkfiai már régóta a mi templomunkban tartják isteni tiszteletüket. Magyar-Sárdon éppen most engedték át használatukra. Nincs kétségünk benne, hogy ők is megteszik ezt nekünk Brassóban, Fogarasban és Sepsi-Szent-Györgyön is. Az udvarhelyi és segesvári unitáriusok megadták a példát, követni kell.

A hol meg nincsenek oly számban, hogy egyházat alkothassanak, kövessék a dévai unitáriusok példáját, kik élükön derék vezérükkel: Kénosi Sándor József kir. közjegyzővel, a vidék unitáriusait koronként isteni tiszteletre hívják össze. Bánffy-Hunyad, Deés, Nagy-Szeben stb. ugyanezt tehetnék. A kisebb Bethlen dr. Csiky Miklós orvos buzgolkodásával már megtette. A teljes szétszórtságban élő hivek pedig lelkes közreműködésükkel segítsék elő, hogy egy vándorpapság részükre minél hamarább felállittassék. Az egyház pedig egészben növelje a segélyforrásokat, a melyekből a kezdő egyházakat támogatni lehessen. A Dávid Ferencz-alapítványra újabb gyűjtést kell rendezni. Szóval a munkát meg kell indítani minden vonalon, ha azt akarjuk, hogy egyházunk kicsinysége mellett is erős legyen.

Az egyház megmarad akkor is, a mikor mi már nem leszünk. De nekünk erősebben kell azt hátrahagynunk, mint a hogy kaptuk.

PÁRISI LEVÉL.

Páris, 1885. jan.

(A protestáns theologiai facultás. Perraud atya felolvasásai. Palestina a J. Krisztus idejében, Stapfer urtól. A halottak : Pelletan Eugen.)

Szerkesztő ur!

Azok az aggodalmak, a melyeket a protestáns theologiai facultásainkat illetőleg utolsó levelemben jeleztem, ezuttal ismét elenyésztek. A képviselőház a fentartásokra szükséges összeget megszavazta minden megjegyzés nélkül. De a mi protestáns szerény budgetünk mégis megrövidítettett. Törülték a protestáns seminariumokban, melyek Párisban, meg Montauban-ban a facultásokkal egyesítve vannak, a növendékeknek eddig adott ösztöndíjakat. A személyzetre, például az igazgatóra, gazdára stb. szükséges összegeket megszavazták. E szerint a seminariumok mindenestre léteznek, csak a növendékek lesznek kénytelenek maguk gondoskodni fentartásukról. Azonban azok a fiatal emberek, a kik papi pályára szánják magukat, általán kevéssé vagyonosak, legnagyobb részének semmi vagyona sincs. Az ösztöndíjak megszüntetése többnek fog komoly zavart okozni. Az egyháznak mulhatatlanul áldozatot kell hozni, hogy azokon a fiatal embereken, a kik theológiát akarnak tanulni, segítve legyen. A képviselőház hasonlóan törülte az oly egyházak után járó nem csekély segédelmet is, melyeknek nincs rendes papjok. Ezen törlés utját állja annak, hogy azoknak a papoknak, kik néha nagy fáradsággal messze kénytelenek eljárni, hogy istentiszteleteket tartsanak oly helyeken, hol nincs pap, bár szerény jutalom adassék. Mindez nagyon fájdalmas. De a képviselők részéről tanusított eljárásban leginkább azt lehet hibáztatni, hogy a kérdéseknek csak kisebb részével foglalkoznak, a kérdések aprólékos részével, a mi gyakran nagy igazságtalanságra viszi őket; vitassák meg a Concordatum kérdését, s ha megvitatták, törörlék el törvénnyel, gondoskodván a szerzett jogok megvédéséről — ebből áll az egész. De hogy mellékuton a Concordatum némileg való eltörlésére jussanak, minden vita nélkül, egyszerűen azáltal, hogy az isteni tiszteletek tartására szükséges összegeket törörlék, ez sem nem derék, sem nem törvényes. Fájdalom, nálunk, miként mondtam, a politikusok nagyobb része ex professo vág ketté sok oly kérdést, a melyeket nem tanulmányoztak alaposan, s a melyeket következőleg éppen nem ismernek, különösen oly kérdésekben, melyek közről vagy távolról a vallást illetik. Ez a tudatlanság nemcsak a kérdések lényegére nézve áll, hanem az egyes vallásfelekezetek elvezetésében is. Egy képviselő, még pedig az előkelők közül való, midőn a budgetvitában a protestánsokról beszélt, azokat reformált katolikusoknak nevezte. Hihetőleg